

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

KATEDRA SOCIOLOGIE A ANDRAGOGIKY

**INSTITUT ZBAVENÍ ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM
ÚKONŮM A STÁLÝ OPATROVNÍK**

**Institute of deprivation of legal capacity and permanent
guardian**

Bakalářská diplomová práce

LENKA VRUBLOVÁ

Vedoucí bakalářské diplomové práce: PhDr. PAVEL KLIMENT Ph.D.
Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Bohumíně dne 21.3.2012

Lenka Vrublová

Poděkování

Děkuji PhDr. Pavlu Klimentovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské diplomové práce.

Anotace

Cíli bakalářské diplomové práce *Institut zbavení způsobilosti k právním úkonům a stálý opatrovník* je popis procesu ve změně způsobilosti k právním úkonům a ustanovení opatrovníka a zmapování důvodů osob blízkých, které vedly k odmítnutí funkce opatrovníka a následně ustanovení do funkce veřejného opatrovníka - obce.

Teoretická část popisuje právní ukotvení a průběh soudního řízení o způsobilosti k právním úkonům po ustanovení opatrovníka.

V empirické části jsou na základě kazuistik mapovány důvody, pro které jednotlivé osoby blízké odmítly výkon funkce opatrovníka.

Anotation

The objectives of the bachelor thesis "Institute of deprivation of legal capacity and the permanent curator" is a description of the process in changing the legal capacity and an appointment of the curator and mapping of the reasons of related persons, who rejected the curator's role and subsequently an establishment of a public curator - the municipality.

The theoretical part describes the legal settlement and the legal proceedings about the legal capacity of an appointment of the curator.

In the empirical part, there are reasons mapped - based on case studies - for which related persons disclaimed the curator's post.

Obsah

Úvod.....	7
1 Opatrovnictví	10
1.1 Způsobilost k právním úkonům	10
1.1.1 Zbavení ve způsobilosti k právním úkonům	10
1.1.2 Omezení ve způsobilosti k právním úkonům	11
1.2 Opatrovník	11
2 Historický vývoj.....	12
2.1 Starověk	12
2.2 Středověk a novověk	12
2.3 Moderní společnost	13
2.4 Socialismus	14
2.5 Současnost.....	14
2.6 Budoucnost.....	15
3 Řízení o způsobilosti k právním úkonům.....	18
3.1 Zahájení řízení o způsobilosti k právním úkonům	18
3.2 Průběh řízení o způsobilosti k právním úkonům.....	19
3.3 Rozhodnutí soudu	20
4 Řízení o ustanovení opatrovníka	22
4.1 Opatrovník - fyzická osoba	22
4.2 Veřejný opatrovník.....	23
4.3 Stálý opatrovník kontra opatrovník veřejný.....	24
5 Výzkum.....	25
5.1 Strategie výzkumu.....	25
5.2 Počet a struktura opatrovanců	26
6 Kazuistiky	27
6.1 Diskuze.....	48
Závěr	50
Seznam použité literatury.....	52

Úvod

Způsobilost k právním úkonům je schopnost vlastními úkony nabývat práv a povinností, neboli rozhodovat o věcech, které mají právní význam. Plné způsobilosti k právním úkonům nabývá člověk dosažením osmnácti let. Pokud soud dospěje k závěru, že dospělá osoba není pro duševní poruchu, která není jen přechodná, vůbec schopná činit právní úkony, zbaví ji způsobilosti k právním úkonům. Zbavení způsobilosti k právním úkonům je velkým zásahem do života každého občana. Současně musí soud osobě, do jejíž způsobilosti zasáhl, jmenovat opatrovníka, který v daných záležitostech rozhoduje a jedná za ni. Tímto opatrovníkem se obvykle ustanovuje někdo z rodiny občana zbaveného způsobilosti k právním úkonům. Pokud je občan osamělý, popřípadě pokud rodina odmítne tuto funkci vykonávat je ustanoven opatrovník veřejný. Veřejným opatrovníkem bývá ustanovena obec, ve které má občan zbavený způsobilosti k právním úkonům trvalý pobyt.

Během své patnáctileté praxe na odboru sociálním, jsem mohla téměř deset let vykonávat pozici opatrovníka dospělým osobám zbaveným nebo omezeným ve způsobilosti k právním úkonům. Jako veřejný opatrovník jsem měla "své" klienty, ale přicházela jsem do styku rovněž s osobami, které mají opatrovníka z řad blízkých osob a také se zařízeními, která v minulosti vykonávala funkci opatrovníka svým obyvatelům. Pomáhala jsem lidem, kteří nebyli schopni sami se o sebe v běžných životních situacích postarat. V těchto každodenních situacích jsem si snad dokázala poradit, když jsem si ve své mysli vytvořila heslo: dělej věci tak, jako bys je dělala pro sebe. Musela jsem ovšem řešit i problémy, se kterými jsem se do té doby nesečkala. V těchto chvílích jsem se začínala utíkat o pomoc k legislativě nebo odborné literatuře. Zjišťovala jsem, že možností není příliš, nejsou odborné poznatky a tak nastupovala improvizace a práce podle nejlepšího vědomí a svědomí. Na prvním místě byl opatrovanec a jeho

prospěch. Komunikace a práce s lidmi duševně nemocnými je v každém jednom případě individuální. Je potřeba základních znalostí o jednotlivých typech onemocnění a na jejich základě s klientem pracovat. Téměř každodenní setkávání s opatrovanci mně přivedlo na myšlenku, pokusit se vypracovat obsahově přístupný materiál pro sociální pracovníky, kteří dnes pokračují v práci s opatrovanci.

Cílem teoretické části bakalářské práce je popsat teoretická východiska a ukotvení v právním řádu institutu zbavení způsobilosti k právním úkonům, institutu ustanovení opatrovníka občanu zbavenému způsobilosti k právním úkonům a dále popsat povinnosti opatrovníka, ustanovení a způsob výkonu funkce veřejného opatrovníka. Jsem toho názoru, že zbavení způsobilosti k právním úkonům je velký zásah do života každého občana a že by se k němu mělo přistupovat pouze v případech nezbytně nutných a to jedině, když si občan svým jednáním a chováním působí újmu na svých právech a je nutné jej zastupovat v právních úkonech. Rodina, popřípadě jiná fyzická osoba, která je do této funkce navrhována není povinna, dle občanského zákoníku, tuto funkci přijmout. Obec však tuto možnost nemá a bývá do funkce ustanovena automaticky.

V praktické části své diplomové práce se chci věnovat především otázce ustanovení veřejného opatrovníka. Na konkrétních případech bych ráda rozebrala důvody zbavení způsobilosti k právním úkonům daného občana a především důvody, proč jeho blízcí nepřijali funkci opatrovníka a tím byla ustanovena obec. Vybrala jsem si konkrétní případy, se kterými jsem podrobně seznámena a u nichž jsem schopna identifikovat a pojmenovat důvody, které vedly k ustanovení veřejného opatrovníka, ačkoli nejde o občany osamělé a tuto funkci by mohl vykonávat někdo z rodiny. Podle mě jde o zajímavou otázku, hodnou pozornosti. Analýza důvodů, proč rodinní příslušníci odmítají převzít odpovědnost za člena rodiny, jež byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, by mohla vést k řešení problémů, se kterými se rodiny potýkají a v konečném důsledku by mohla napomoci k tomu, aby se rodiny nezříkaly svých práv a povinností vůči svým členům,

kteří byli zbaveni způsobilosti k právním úkonům. Domnívám se, že ustanovení veřejného opatrovníka by mělo být až poslední využitelnou možností a že člověk, který byl zbaven způsobilosti k právním úkonům a má rodinu, by měl mít ustanoven opatrovníka v rámci rodiny. Praktické příklady odmítnutí funkcí opatrovníka fyzickou osobou by měl důsledněji řešit nový občanský zákoník. Prezident republiky jej dne 20. 02. 2012 podepsal. Občanský zákoník je výsledkem jedenáctileté práce rekodifikační komise ministerstva spravedlnosti. Přináší novou, moderní úpravu soukromoprávních vztahů, mezi jejíž hlavní přínosy patří například větší důraz na úpravu osobnostních práv, podpora principu svobodné vůle či jednotná úprava závazkového práva.

S ohledem na omezené možnosti dostupné literatury týkající se práce s osobami zbavenými ve způsobilosti k právním úkonům, budou mi zdroji platné právní předpisy, analýza MDAC ¹, literatura zabývající se opatrovnictvím dospělých a text z odborného semináře.

---

¹ Mental disability advocacy center - organizace, podporující lidská práva dospělých a dětí se skutečným nebo domnělým mentálním či psychosociálním postižením. Zaměřuje se na oblast Evropy a střední Asie a používá právní nástroje k podpoře rovnosti a sociálního začleňování. Má status přidružené organizace Rady Evropy a je spolupracujícím členem Mezinárodní helsinské federace lidských práv se sídlem ve Vídni.

1 Opatrovnictví

Opatrovnictví řeší situace, kdy plnoletá fyzická osoba není schopná vykonávat dostatečně kvalitně právní úkon z důvodu - nedostatku rozumu nebo nedostatku vůle. Proto občanský zákoník v § 10 řeší, zda osoba je či není schopná činit právní úkony.

(1) Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, soud ji způsobilosti k právním úkonům zbaví.

(2) Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí.

(3) Soud zbavení nebo omezení způsobilosti změni nebo zruší, změni-li se nebo odpadnou-li důvody, které k nim vedly.

1.1 Způsobilost k právním úkonům

Osoba je schopná rozhodovat o své osobě, brát na sebe povinnosti, nabývat nebo pozbývat práv a to prostřednictvím právních úkonů. Podle našeho právního řádu nabýváme způsobilosti k právním úkonům plnoletostí. Předpokladem je psychická vyspělost. Hlavní podmínkou pro změnu způsobilosti je dlouhodobost stavu.

1.1.1 Zbavení ve způsobilosti k právním úkonům

Základní princip institutu omezení či zbavení způsobilosti nelze chápat jako doživotní stav. Kdykoliv může být rozhodnutím soudu přezkoumáno a změněno.

Dospělá osoba může být zbavená způsobilosti k právním úkonům pokud trpí duševní poruchou, tato porucha není přechodná a kvůli této poruchy není schopná činit právní úkony.²

1.1.2 Omezení ve způsobilosti k právním úkonům

Soud omezí způsobilost osoby k právním úkonům ve dvou případech:

- v případě duševního onemocnění, kdy osoba trpí duševní poruchou, která není přechodného rázu a kvůli této poruchy je osoba schopna činit pouze některé úkony

- v případě nadměrného používání alkoholických nápojů, narkotik a omamných látek, kdy právě z důvodu jejich nadužívání je osoba schopna činit jen některé právní úkony³

1.2 Opatrovník

Podle občanského zákoníku je ustanoven fyzické osobě zbavené či omezené ve způsobilosti k právním úkonům zákonný zástupce - opatrovník. Jestliže nemůže být opatrovníkem ustanoven příbuzný fyzické osoby ani jiná vhodná osoba, ustanoví soud opatrovníkem orgán místní správy, které je fyzická osoba místně příslušná.⁴

---

² Srov. Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 10, odstavec 1.

³ Srov. Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 10, odstavec 2.

⁴ Srov. Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 27.

2 Historický vývoj

Přístup k osobám s postižením se vyvíjel společně s lidskou společností v průběhu dějin. Lidé s postižením byli vnímáni okrajově nebo zatracováni. První právní úpravu problematiky vytvořili staří Římané, jako známí a úspěšní zákonodárci. Postoje společnosti odrážely sociální a kulturní změny.

2.1 Starověk

V Zákoně XII. desek (přibližně 450 př.n.l.) nalezneme první zmínky zákonné úpravy následků jednání osob duševně nemocných, a s tím spojený rozsah právní odpovědnosti a opatrovnictví. Vzhledem k tomu, že římské právo bylo právem patriarchálním, platilo, že za členy rodiny, kteří trpěli postižením, disponoval mocí otec. Již tehdy bylo možno ustanovit opatrovníka nad např. šilencem, ochromeným či marnotratným. Smyslem byla ochrana osoby, ale také jeho majetku.⁵

2.2 Středověk a novověk

Ve středověku dominuje charitativní postoj k lidem s postižením. Nebylo právní úpravy a využívalo se řešení tzv. faktickou cestou, tedy mimoprávně. Způsobilost k právním úkonům byla ve středověku vnímána jinak než dnes. V první řadě je potřeba uvést, že ženám původně tato způsobilost zcela chyběla. Po narození spadaly pod moc otce rodiny, po sňatku pod moc manžela. Byly zde také faktory stejné jako v dnešní době - zletilost, přítomnost případné duševní choroby, některé tělesné vady, marnotratnost, ztráta cti kvůli porušení dobrých mravů nebo odsouzení za trestný čin, ale také stavovská příslušnost či cizí státní příslušnost.⁶ O osoby duševně nemocné pečovali většinou z dobré vůle příbuzní nebo sousedé. Jedinou výjimkou ve střední Evropě byly tzv. věže bláznů, ve kterých předváděli nemocné jednou týdně návštěvníkům jako jakousi zvláštní atrakci. Na

---

⁵ Srov. Marečková, J., Matiaško, M.I.: Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání. Praha:Linde Praha 2010, str. 54.

⁶ Vlček, E., Kadlecová, M., Schelle, K. aj.: Dějiny soukromého práva. Praha:Nakladatelství Eurolex 2004, str. 39-41.

území českých zemí se ve středověku dlouho uplatňovalo obyčejové právo se subsidiárním (podpůrným) použitím římského práva. Kodifikované právo se začalo uplatňovat kolem roku 1500, do té doby platilo právo zvykové. V 17. století se duševní nemoc rovnala božím trestu, který mohl být odčiněn bičováním, týráním hladem či zimou. Racionálně uvažující lékaři, kteří odhalili přítomnost duševní nemoci u osob obviněných z čarodějnictví, se pak vystavovali riziku, že budou sami obviněni. Vláda Marie Terezie přinesla veřejné špitály, sirotčince, azylové či pracovní domy.

2.3 Moderní společnost

Roku 1811 byl vyhlášen císařským patentem č. 946/1811 Sb. z.s. obecný zákoník občanský pro dědičné německé země spojené v rakouské monarchie ("ABGB"), který upravoval otázku způsobilosti k právním úkonům a vymezoval tzv. osoby pod zvláštní ochranou zákonů. Řízení bylo jednofázové a tak omezení ve způsobilosti probíhalo současně s ustanovením opatrovníka. Přijetí tohoto zákoníku definitivně ukončilo subsidiární aplikaci obecného římského práva v českých zemích. ABGB byl nejvýznamnějším kodexem, který byl vydán na našem území. Ve své době patřil, vedle francouzského a německého, ke třem stěžejním evropským civilním zákonům. O sto let později byl vydán Řád o zbavení svéprávnosti (Císařské nařízení č. 207/1916) a zavedl institut prozatímního odpůrce (dočasného opatrovníka), který hájil zájmy osob, u kterých bylo vedeno řízení o omezení nebo zbavení způsobilosti. Tímto právním předpisem byl do právního řádu uveden termín "svéprávnost" a byly upraveny podmínky úplného a částečného zbavení svéprávnosti.⁷ V tomto Řádu bylo zavedeno tzv. dvoufázové řízení, kdy soud jednal nejdříve o rozsahu omezení práv osoby a teprve poté o ustanovení opatrovníka. V roce 1918 vznikl sice samostatný československý stát, ale z důvodu neexistující jiné právní úpravy, musely být ABGB a paralelně s ním uherská úprava převzaty do československého právního řádu. Z důvodu vypuknutí 2. světové války jeho součástí i zůstaly. Těsně před podepsáním mnichovského diktátu vznikl v

---

⁷ Srov. Marečková, J., Matiaško, M.I.: Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání. Praha:Linde Praha 2010, str. 58.

roce 1937 vládní návrh občanského zákoníku, který měl sjednotit českou a slovenskou úpravu. Řád o zbavení svéprávnosti byl zrušen zákonem č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád k 1.1.1951.

2.4 Socialismus

V důsledku státního převratu v roce 1948 a pod přímým ideologickým vlivem totalitní moci, došlo k přestavbě právního řádu dle sovětského vzoru. V dob socialistické éry byly vydány dva zákony řešící opatrovnictví: Občanský soudní řád v roce 1963 a Občanský zákoník v roce 1964, které řešené opatrovnictví zestručnily. Občanský zákoník z roku 1964 změnil i terminologii, nahradil do té doby používaný pojem "svéprávnost" pojmem "způsobilost k právním úkonům". Oba předpisy jsou platné dodnes.

2.5 Současnost

Současné platné předpisy jsou považovány za příliš stručné a nedostatečné. Novelizace v roce 2005 upravila řízení o omezení způsobilosti k právním úkonům, upravením práv vyšetřovaného. Návrh nového občanského zákoníku obsahuje 3046 paragrafů. Návrh nově přejímá celou řadu pravidel upravených v jiných zákonech a tyto zákony navrhuje zrušit. Ne všechna pravidla obsažená ve zvláštních zákonech jsou však přijímána bez dalšího. Nový kodex se je snaží přizpůsobit moderním potřebám. Další snahou je upravit nebo zpřesnit některá pravidla, která současné soukromé právo neřeší, případně je upravuje velmi stroze, a pro praxi jsou tato pravidla potřebná. Kodex je rozvržen do pěti částí. Podle legislativních zvyklostí se jednotlivé části zákonů dělí na hlavy, díly a oddíly. Pro lepší přehlednost kodexu byla přijata zásada, že jeden paragraf má obsahovat nanejvýš dva odstavce a že jeden odstavec paragrafu má obsahovat nanejvýš dvě věty. Ne vždy se danou zásadu však podařilo dodržet. Příbuzné nebo tematicky spjaté instituty jsou řazeny od jednodušších ke složitějším a od obecných ke zvláštním. Osnova se snaží o terminologickou jednotnost. Užívá tedy co možná pro stejné pojmy stejná slova a pro různé pojmy slova různá. Návrh sleduje celkový příklon ke kontinentálnímu právu s cílem vytvořit standardní občanský zákoník s respektem k tradici středoevropského

právního myšlení. Vychází mimo jiné i z faktu, že základem evropské právní kultury je římské právo, jehož instituty mají vliv i na moderní občanské zákoníky. Poslanecká sněmovna dne 9. 11. 2011 ve třetím čtení schválila návrh nového občanského zákoníku a prezident republiky jej 20.02.2012 podepsal. Nový občanský zákoník nabude účinnosti 01.01.2014.

Dne 03.05.2008 vstoupila v platnost pro Českou republiku Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. Důvodem jejího vzniku bylo, že již existující Úmluvy o lidských právech nezajišťují dostatečnou a efektivní ochranu práv postižených osob. Úmluva má proto vyplnit mezeru v systému mezinárodních smluv na ochranu lidských práv a má odstranit překážky, které brání osobám se zdravotním postižením zapojit se do plnohodnotného života tím, že ujasňuje, jakým způsobem se základní lidská práva a svobody uplatňují specificky u osob se zdravotním postižením. Všechny osoby se zdravotním postižením mají právo na uznání jejich osoby jako subjektu práva na způsobilost k právním úkonům ve všech oblastech života na rovnoprávném základě s ostatními.⁸

2.6 Budoucnost

Od 1. ledna 2014 bude v platnosti nový občanský zákoník.

Nový občanský zákoník upouští od výrazu právní úkon a používá jednak pojem právní jednání a také někdy tolik kritizovaný pojem svéprávnost. Jako právní jednání se obvykle označuje právní skutečnost spočívající v chování v souladu s právní normou. Takovéto chování je zpravidla projevem vůle jednatelce, ať už se projeví činností či nečinností. Nový občanský zákoník nahrazuje tímto přesnějším termínem umělý pojem "právní úkon" dosud používaný. Svěprávnost definuje nový občanský zákoník jako způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva

---

⁸ Problematika veřejného opatrovnictví. Přednáška § workshop. JUDr. Lidmila Adlerová. Ostrava EDU Agency.

a zavazovat se k povinnostem (právně jednat), jakož i způsobilost nést právní důsledky z protiprávního činu.

V obecné části nového občanského zákoníku najdeme výčet podpůrných opatřeních při narušení schopnosti zletilého právně jednat. Nebude už tedy možno paušálně zbavit osobu způsobilosti. Je možno pouze omezit svéprávnost. Jen v zájmu člověka, jehož se to týká, po jeho zhlédnutí a důkladném zvážení rozsahu i stupně neschopnosti člověka starat se o své záležitosti. Omezit svéprávnost bude možné pouze v případě, kdy nepostačí vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření.

Jsou jimi:

- Předběžné prohlášení, kteréž to je opatřením preventivní povahy, které umožní člověku, zejména za situace postupně rozvíjející se duševní poruchy, projevit závazně vůli pro případ, že posléze nebude schopen spravovat vlastní záležitosti. Jde především o možnost projevit závazně vůli, jak mají být nadále jeho záležitosti spravovány a kdo je má spravovat jako jeho opatrovník.

- Nápomoc při rozhodování, kdy osobě v tom duševní porucha působí obtíže a může si ujednat podpůrce či více podpůrců. O tomto aktu se sepisuje smlouva o nápomoci, která musí být schválena soudem. Zásadním hlediskem je zájem podporovaného.

- Zastoupení členem domácnosti, která žila se zastupovaným 3 roky ve společné domácnosti. Ke vzniku zastoupení je potřeba schválení soudu.⁹

V rozhodnutí o omezení svéprávnosti jmenuje soud člověku opatrovníka. Mám za to, že o omezení svéprávnosti a opatrovníkovi bude rozhodováno souběžně.

Opatrovníkem má být přednostně ustanovena osoba opatrovanci blízká, teprve pak, není-li to možné, jmenuje soud jinou osobu nebo veřejného opatrovníka - obec, kde má opatrovanec bydliště.

---

⁹ Srov. Sněmovní tisk č. 362/0 (PSP), Nový občanský zákoník, §38 - § 54.

Omezení svéprávnosti je nově pojato jako dočasné. Je-li svéprávnost omezená v souvislosti s určitou záležitostí, pak může být omezena jen na dobu nutnou pro její vyřízení nebo na jinak určenou určitou dobu, nejdéle však na tři roky. Zahájí-li se však v této době řízení o prodloužení doby omezení, trvají právní účinky původního rozhodnutí až do vydání nového rozhodnutí, nejdéle však jeden rok.¹⁰

Nově má v zákoně své místo opatrovnická rada, která se do kodexu dostává po vzoru některých právních řádů jako kolektivní a ve vztahu k opatrovanci konzultativní a kontrolní orgán. Ustanovuje se, je-li ustanoven opatrovník a požádá-li o to opatrovanec nebo jakákoli osoba opatrovanci blízká. Opatrovnická rada bude složená nejméně ze tří členů. Pokud se nenajde dostatečný počet osob, bude moci působnost opatrovnické rady vykonávat i pouze jedna osoba, pokud to schválí soud. Jinak bude funkci opatrovnické rady suplovat soud. Úkolem opatrovnické rady je dohlížet nad činností opatrovníka a zejména zaujímat stanoviska k jeho rozhodnutím, a to ve věcech osobní a majetkové povahy. Povinný souhlas opatrovnické rady musí opatrovník mít k rozhodnutí o změně bydliště opatrovance, k rozhodnutí o jeho umístění opatrovance do uzavřeného ústavu, k zásahům do osobní integrity opatrovance, nejde-li o zákrok bez závažných následků, k nakládání s majetkem opatrovance v hodnotě, která přesahuje výši stanovenou zákonem.¹¹

---

¹⁰ Srov. Sněmovní tisk č. 362/0 (PSP), Nový občanský zákoník, § 59.

¹¹ Srov. Sněmovní tisk č. 362/0 (PSP) Systém ASPI.

3 Řízení o způsobilosti k právním úkonům

Na začátku každého řízení na přezkoumání způsobilosti je návrh či podnět. Řízení je upraveno v § 186 a následujících zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Řízení o způsobilosti k právním úkonům patří mezi řízení nesporná, kde je dodržována zásada oficiality, zásada vyšetřovací. Jeho výsledkem je rozsudek, vydaný příslušným soudem. Vydání konečného rozsudku předchází vyžádání si soudem důkazů, výslech dotčené osoby a svědků a posouzení důkazní situace. Rozhodnutí vydané v tomto řízení je závazné pro každého.

3.1 Zahájení řízení o způsobilosti k právním úkonům

Řízení o způsobilosti k právním úkonům je možno zahájit na základě návrhu nebo podnětu u místně příslušného soudu. Je-li fyzická osoba v ústavní zdravotnické péči, je příslušný ten soud, v jehož obvodu se toto zdravotnické zařízení nachází.

Návrh může v podstatě podat kdokoliv, fyzická nebo právnická osoba procesně způsobilá (včetně státních orgánů, zdravotnických zařízení) a dokáže, že má důvod takový návrh podat.¹² Je to většinou v případě, kdy se má za to, že je potřeba ochrany zájmů dotčené osoby. Návrh by měl obsahovat zákonné náležitosti, ze kterých by mělo být patrné, kdo je navrhovatelem, kterému soudu je adresován a koho se týká. Rovněž by měl obsahovat popis skutečností, popřípadě navrhované důkazy a účel návrhu.¹³ Navrhovateli může soud uložit, aby v přiměřené lhůtě předložil lékařské vysvědčení o zdravotním stavu vyšetřovaného.¹⁴ Soud tak činí usnesením, proti němuž není odvolání přípustné. Uplyne-li stanovená lhůta marně, soud řízení zastaví. Toto ustanovení má zabránit šikanózním návrhům. Za předpokladu, že návrh obsahuje veškeré náležitosti, může místně příslušný soud zahájit řízení, a to dnem, kdy byl návrh soudu doručen, o čemž vydá

---

¹² Srov. Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 186, odstavec 1.

¹³ Srov. Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 79.

¹⁴ Srov. Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 186, odstavec 2.

usnesení.¹⁵ V případě zahájení řízení o způsobilosti návrhem, stává se navrhovatel účastníkem řízení, což znamená, že je vyrozumíván o průběhu celého řízení. V případě podání podnětu k zahájení řízení, není ten, kdo podnět podal, účastníkem řízení a o průběhu řízení a jeho výsledku není vyrozumíván.

3.2 Průběh řízení o způsobilosti k právním úkonům

At' již bylo řízení zahájeno na návrh či bez návrhu z moci úřední soudu, je na místě vždy zaslat vyšetřovanému výzvu dle § 187 odst. 1 o.s.ř. Vyšetřovaný dle tohoto ustanovení i přes duševní stav je dle dikce zákona způsobilý ustanovit si pro toto řízení zástupce. Neustanoví-li si vyšetřovaný ve stanovené lhůtě zástupce pro řízení, učiní tak soud. V první řadě ustanoví vyšetřovanému opatrovníkem osobu příbuznou či blízkou (nemůže jít o navrhovatele). Opatrovník pro řízení musí se svým ustanovením souhlasit, musí jít o osobu s pozitivními citovými vazbami k vyšetřovanému, nelze-li to - není-li takové osoby, ustanoví soud opatrovníka z řad advokátů (ten musí vystupovat v řízení osobně). Během řízení si soud opatří důkazní prostředky mezi které patří mj. znalecký posudek, prošetření osobní i majetkové situace, u které je podán návrh na přezkoumání způsobilosti. Znalecký posudek bývá většinou z oboru psychiatrie, někdy se jedná o psychologický posudek. Vychází z anamnézy vyšetřovaného, výpisů ze zdravotnické dokumentace a vlastního vyšetření osoby. Kladené otázky směřují ke zjištění duševní poruchy a jejího rozsahu, jak zdravotní stav ovlivňuje jednání vyšetřovaného, zda je schopen zúčastnit se jednání apod. Posudek z oboru psychiatrie se zaměřuje také na skutečnost, zda vyšetřovaná osoba trpí poruchou trvalého rázu, což je hlavní podmínkou pro omezení způsobilosti. Jedním ze specifíků řízení je, že soud musí vždy znalce vyslechnout - jeho účast je u soudu nezbytná. Od výsledku vyšetřovaného v řízení může soud upustit, jestliže výslech nelze vůbec provést, či by tento byl na újmu vyšetřovaného. Pokud o to však sám vyšetřovaný požádá, soud

---

¹⁵ Srov. Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 82.

má povinnost ho vždy vyslechnout.¹⁶ Prošetření poměrů vyžaduje soud u orgánu státní správy a samosprávy. Pracovník (převážně sociálního odboru) by se měl zaměřit na míru schopnosti sebeobsluhy a samostatného fungování posuzovaného (vedení domácnosti, hospodaření s finančními prostředky, spolupráce s lékařem a medicína, vyřizování osobních záležitostí). Velmi důležité jsou informace o rodině vyšetřovaného, vztazích s příbuznými, přáteli. Prvotní informace velmi často získá sociální pracovník z činnosti odboru sociálního. Poté je prováděno sociální šetření v domácnosti s využitím metod sociální práce. Výsledkem rozhovoru by měl být ucelenější pohled na zajišťování každodenních potřeb osoby a výsledkem pozorování popis neverbálních projevů a popis přirozeného prostředí. Soud si může vyžádat další posudky o vyšetřovaném, o jeho majetkových poměrech, příjmech, pohledávkách či exekucích. Dalšími důkazními prostředky mohou být výsledky vyšetřovaného, případně svědků.

Výsledkem řízení je vydání rozsudku.

3.3 Rozhodnutí soudu

V rámci řízení o způsobilosti k právním úkonům příslušný soud rozhoduje podle ustanovení § 10 zákona č. 40/1964 Sb., Občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. Rozhodnutí, jímž se rozhoduje o způsobilosti k právním úkonům má formu rozsudku, který musí být vždy veřejně vyhlášen. Rozsudek by měl jasně vymezit rozsah omezení, k čemuž se nejčastěji používá negativního výčtu tj. vyjmenovávají se ty právní úkony, ke kterým není dotčený způsobilý, případně je vymezena částka, se kterou je oprávněn disponovat. Rozsudek se doručuje všem účastníkům řízení. Důvodem nedoručení je, na základě znaleckého posudku, že vyšetřovaný není schopen pochopit jeho význam.¹⁷ Rozhodnutí o nedoručení rozsudku musí být obsaženo ve výroku rozsudku. Řádným opravným prostředkem je odvolání. O odvolání rozhoduje soud, který je nadřízeným soudu, který napadené rozhodnutí vydal. V případě, že soud upustí od doručení rozsudku

---

¹⁶ Srov. Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 187, odstavec 2.

¹⁷ Srov. Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 189.

o zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům, je prakticky nemožné, aby se osoba, jejíž práva byla dotčena, odvolala.

Rozhodnutí o omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům nemusí být definitivní. O navrácení způsobilosti může požádat i ten, kdo jí byl zbaven.

4 Řízení o ustanovení opatrovníka

Jak již bylo dříve zmíněno, řízení ve věci způsobilosti k právním úkonům je řízením dvoustupňovým. Jakmile je řízení o způsobilosti k právním úkonům pravomocně ukončeno, soud zahajuje řízení o ustanovení opatrovníka podle ustanovení § 192 a § 193 zákona č. 99/1963 Sb., Občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů a § 27 odst. 2 a 3 zákona č. 40/1964 Sb., Občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. Ustanovení by mělo proběhnout v co možná nejkratší době, aby mohl opatrovník svou funkci začít vykonávat a hájit zájmy nesvéprávného. Opatrovníky se v první řadě stávají, po vyslovení souhlasu a složení slibu, rodinní příslušníci, příbuzní, u nichž je předpoklad, že za opatrovance budou jednat a uspokojovat jeho potřeby. Opatrovníkem se může stát i jiná fyzická osoba. V tomto případě hovoříme o fyzické osobě jako opatrovníkovi. V případě, že není nalezená vhodná fyzická osoba je ustanoven opatrovník veřejný. Veřejným opatrovníkem je ustanoven orgán státní správy, který musí funkci přijmout.¹⁸

Rozhodnutí o ustanovení opatrovníka je vydáno usnesením, které obsahuje výčet opatrovnických práv a povinností. Soud vydává Listinu o ustanovení opatrovníka, kterou se tento prokazuje při zastupování opatrovance. V případě, že je opatrovníkem fyzická osoba, skládá slib soudu.

4.1 Opatrovník - fyzická osoba

Fyzická osoba má k opatrovanci vztah soukromé, osobní povahy. Má přednost před veřejným opatrovníkem. V praxi soudu je přihlíženo (jako nepsané pravidlo) k několika požadavkům, mezi které patří: věk opatrovníka - zletilá, plně právně způsobilá, zdravotní stav, trestní rejstřík, bydliště, vlastní finanční zajištění, osobnostní předpoklady a v neposlední řadě již zmíněný pozitivní vztah k opatrovanci. Ustanovení opatrovníkem blízkou osobu je ideální stav. Mezi opatrovníkem a opatrovancem panují již vzájemné vztahy a důvěra.

---

¹⁸ Srov. Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, §27 odstavec 3.

Ale i člen rodiny může funkci z důvodu věku, zdravotního stavu či konfliktu s opatrovancem odmítnout.

Soud žádá orgán státní správy o vhodnost osoby navrhované do funkce opatrovníka, zjištění podmínek pro výkon funkce opatrovníka, jakou má pověst ve svém bydlišti. Rovněž žádá zprávy o řádném výkonu funkce fyzické osoby, případně prošetření poměrů.

Opatrovník činí za osobu zbavenou způsobilosti k právním úkonům veškeré právní úkony. Osobu omezenou ve způsobilosti k právním úkonům zastupuje v těch oblastech, které jsou stanoveny výrokem rozsudku. Opatrovník se stará o zájmy a potřeby opatrovance, disponuje jeho finančními prostředky, spravuje jeho majetek, vyřizuje za něj veškeré záležitosti a v případě řešení neběžné situace spojené např. s výdajem většího objemu finančních prostředků, žádá soud o schválení mimořádného právního úkonu.¹⁹

Opatrovník - fyzická osoba je povinná předkládat soudu zprávy o hospodaření s majetkem opatrovancem, zpravidla k 31.12. každého kalendářního roku.

4.2 Veřejný opatrovník

V případě, že soud nenajde žádnou vhodnou osobu pro výkon funkce opatrovníka, dojde k ustanovení veřejného opatrovníka a tím je orgán místní správy. Orgánem místní správy je míněno město (obec) jako právnická osoba. Zástupce obce - starosta, pověří pak písemně zaměstnance, který bude tuto funkci vykonávat. Většinou se jedná o pracovníka sociálního odboru. Souhlas s veřejným opatrovnictvím není nutný, jelikož výkon veřejného opatrovníka vychází ze zákona a je povinností místní správy. Při výkonu funkce veřejného opatrovníka vnímám jako výhodu to, že tento bývá většinou odborně vzdělán, je schopen si poradit ve více situacích, ví, na které instituce se dle potřeby obrátit. Za nevýhodu považuji patronát nad více osobami, kdy není dostatek času věnovat se důkladně jednotlivým

---

¹⁹ Srov. Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 28.

opatrovancům. Často je funkce veřejného opatrovníka kombinována i s výkonem další agendy. Neexistenci přesných kritérií výběru opatrovníka a jasného popisu jeho povinností popsala i MDAC ve studii Lidská práva a opatrovnictví v České republice z roku 2007 v ukazateli 10:

"Potenciální opatrovník musí s ustanovením souhlasit předem, ale v případě veřejnoprávního opatrovníka takový souhlas není třeba. U opatrovníků se neověřuje jejich vhodnost ani neprocházejí žádným povinným školením ani neexistuje státem vedená školení, kterých by mohli opatrovníci dobrovolně zúčastnit." ²⁰

4.3 Stálý opatrovník kontra opatrovník veřejný

Pokud je do funkce opatrovníka ustanovená osoba blízká, dá se hovořit o v podstatě ideálním stavu. Takováto osoba zná důvěrně potřeby opatrovance, je zvyklá s ním komunikovat, má k němu pozitivní vztah a naopak opatrovanec má k této osobě důvěru. Opatrovník - fyzická osoba má téměř každodenní možnost komunikovat s opatrovancem o jeho potřebách, přáních či problémech. Uvědomuji si, že právě kvality osoby navrhované do funkce opatrovníka jsou tou téměř nejdůležitější stránkou celého opatrovnictví.

Veřejný opatrovník je proti fyzické osobě profesionálem. Má potřebné odborné znalosti, uplatňuje zásady a metody sociální práce, je empatický. Řádně vede spisovou dokumentaci a hospodárně nakládá s finančními prostředky opatrovance. Pro množství práce se však vytrácí „člověčenství“, není čas pro vyslechnutí přání nebo řešení problému diskuzí s opatrovancem. A já se domnívám, že právě toto osobám se zdravotním postižením schází.

---

²⁰ Srov. MDAC, Opatrovnictví a lidská práva v České republice. Mental Disability Advocacy Center, Budapešť, 2007, s. 46.

5 Výzkum

Jak jsem již uvedla v úvodu bakalářské práce, je mým primárním cílem popsat na konkrétních případech důvody osob blízkých, ačkoliv mohly být opatrovníky, pro které tuto funkci odmítly. V empirické části se tedy věnuji konkrétním důvodům odmítnutí fyzických osob funkci opatrovníka osobě omezené či zbavené způsobilosti k právním úkonům. Ne vždy byly mnou studované podklady dostatečně podrobné.

Kazuistiky jsou tvořeny anamnestickou částí pro uvedení čtenáře do problematiky jednotlivých klientů. Klienty jsou osoby zbavené nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům, mající trvalé bydliště na území města Bohumína a jejichž opatrovníkem je opatrovník veřejný - město Bohumín.

5.1 Strategie výzkumu

Jako prostředek pro zkoumání jsem použila především studium dokumentů. Vycházela jsem ze spisové dokumentace sociálního pracovníka města Bohumín, který je pověřen starostou města k výkonu funkce veřejného opatrovníka. S ohledem na skutečnost, že do doby přijetí zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, byly opatrovníky pobytová zařízení, která v roce 2007 požádala soud o změnu opatrovníka na město Bohumín, zdrojem byly osobní spisy klientů pobytového zařízení se zvláštním režimem na území města. Zdrojem informací, tvořící spisovou dokumentaci byly nejčastěji znalecké posudky, rozsudky a usnesení soudu, jednak ve věci změny způsobilosti a taky z ustanovení opatrovníka. Prvotní informace o osobách zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům jsem vyzískala z evidence obyvatel Městského úřadu Bohumín.

Výše uvedené informace jsem využila ke zjištění počtu a struktury opatrovanců a případných opatrovníků z řad osob blízkých.

5.2 Počet a struktura opatrovanců

Jako prvotní informaci jsem zjišťovala údaje z evidence obyvatel města Bohumína o celkovém počtu obyvatel k 1.2.2012, který činí 22.356 osob. K tomuto datu jsem ověřila počet osob se změněnou způsobilostí. Na území města žije 85 osob zcela zbavených ve způsobilosti k právním úkonům a 9 osob omezených ve způsobilosti k právním úkonům.

Z informací sociální pracovnice pověřené za město Bohumín výkonem funkce veřejného opatrovníka jsem zjistila, že město Bohumín je ustanoveno opatrovníkem 35 opatrovancům.

Na základě sdělení sociální pracovnice pobytového zařízení se zvláštním režimem a zařízení pro seniory na území města bylo zjištěno, že v těchto zařízeních žije 31 osob se změněnou způsobilostí k právním úkonům.

Pro naplnění výzkumného cíle jsem prostudovala 35 spisů osob, kterým bylo usnesením soudu ustanoveno město Bohumín do funkce veřejného opatrovníka. Po prostudování spisové dokumentace jsem zjistila, že v době navrhování vhodné osoby do funkce opatrovníka nemělo 12 osob z počtu 35 žádnou osobu blízkou.

U 23 osob jsem pročetla sdělení obce ve věci návrhu vhodné osoby do funkce opatrovníka. V 9 případech obec sice našla blízkou osobu, avšak nedoporučila jí soudu. Nejčastější příčinou nedoporučení byl neuspokojivý způsob života - požívání alkoholu, gamblerství, psychický zdravotní stav, absence záruky řádného výkonu funkce opatrovníka.

U 14 osob zbavených nebo omezených ve způsobilosti k právním úkonům byla do funkce doporučená osoba blízká. Tyto osoby byly osloveny, ale z části již při navrhování uváděly důvody pro odmítnutí, z části odmítly u soudního jednání, z části byly i do funkce ustanoveny a v době do nabytí právní moci usnesení funkci odmítly.

6 Kazuistiky

Případ č.1

Osobní a zdravotní anamnéza

Klientem je muž, padesátčtyři let a je svobodný a bezdětný. Narodil se jako první dítě v rodině. Později rodiče měli ještě o 5 let mladší dceru. Narodil se zdravý, bez jakéhokoli postižení. Ve věku 6 let byl sražen nákladním autem a utrpěl vážný úraz hlavy, po kterém u něj propukla poúrazová schizofrenie – neléčitelná duševní nemoc. Později u něj rozvinula epilepsie.

Rodinná anamnéza

Rodiče se ve věku 10 let klienta rozvedli a ten zůstal s matkou a sestrou. Matka byla zaměstnaná a s výchovou pomáhali prarodiče. U klienta se opakovaně projevovaly vážné poruchy chování, útky z domu, záškoláctví, drobné krádeže, šikana slabších spolužáků i dětí z okolí. V domácím prostředí bylo jeho chování až tyranské vůči prarodičům, matce i sestře. Sestra z rodiny odchází po absolvování střední školy. Klient nadále zůstává s matkou. Je uznán plně invalidním a je mu přiznán invalidní důchod.

Profesní anamnéza

Z důvodu diagnózy duševní nemoci a s ní spojených vážných poruch chování a snížení intelektu navštěvoval Zvláštní školu, kde některé ročníky opakoval a ukončil základní vzdělání 6. ročníkem. Žádné další vzdělání neabsolvoval.

Ústavní péče

Ve věku 22 let klienta matka přestává zvládat soužití se synem a žádá okresní úřad o umístění do ústavu sociální péče. Po dvou letech je klient do zařízení přijat. Z ústavu opakovaně utíká, je opakovaně hospitalizován v psychiatrické léčebně. V roce 1993 žádá matka přeložení klienta do zařízení, které je blíž jejímu bydlišti. V roce 1994 je přijat do pobytového zařízení. Klient udržuje vztahy s matkou, se setrou jen zřídka.

Způsobilost k právním úkonům

Z podnětu psychiatrické léčebny je v roce 1996 klient zcela zbaven způsobilosti k právním úkonům. Opatrovníkem je stanovena matka klienta, která funkci vykonává až do své smrti v roce 1999. Okresní soud určí následně opatrovníkem pobytové zařízení, jelikož sestra odmítá funkci vykonávat. V roce 2007 vchází v platnost zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách, na jehož základě pobytové zařízení žádá okresní soud o změnu opatrovníka pro střet zájmů. Pobytové zařízení jako nového opatrovníka navrhuje sestru klienta.

Sestra však funkci zcela odmítá s odůvodněním, že klient jí v dětství šikanoval, ona má z něj dodnes strach, nechce, aby se s ním její děti stýkaly, neboť o ně má obavy. Nechce být odpovědná za bratrovy finance, nevěří, že by respektoval její rozhodnutí, jako opatrovníka, a nadále se obává, že by jí, nebo její rodině mohl ublížit.

Soud její odmítnutí respektuje, neboť dle právního řádu není občan povinen vykonávat funkci opatrovníka osobě blízké proti své vůli, a opatrovníkem je stanoveno Město Bohumín.

Případ č.2

Osobní a zdravotní anamnéza

Klientkou je žena, čtyřicetpět let, vdova. Porodila čtyři děti. Narodila se jako první dítě v rodině. Později měla matka ještě druhé dítě - syna, s jiným partnerem. Narodila se zdráva. Počátkem 90.let minulého století se začala psychiatricky léčit a byla jí stanovena diagnóza - paranoidní schizofrenie.

Rodinná anamnéza

Klientka vyrůstala po rozvodu rodičů s matkou, nevlastním otcem a nevlastním mladším bratrem. Po dosažení zletilosti se klientka vdala a narodily se jí s odstupem roku dvě děti. Po změně politické situace v republice, odcestovala klientka spolu s manželem a dětmi do Německa, kde

manžel v roce 1990 spáchal sebevraždu oběšením. Obě děti z manželství byly umístěny v dětském domově a nařízená ústavní výchova. Vzhledem k tomu, že klientka ještě dvakrát otěhotněla a porodila, byly s ohledem na psychický stav klientky i tyto děti odebrány z její péče a umístěny do pěstounské péče. Klientka byla invalidizována a byl jí přiznán invalidní a vdovský důchod.

Profesní anamnéza

Klientka má základní vzdělání. Po ukončení základní školní docházky, začala navštěvovat odborné učiliště. Toto však nedokončila a nevyzískala výuční list v oboru šička. Nikdy již v doplnění vzdělání nepokračovala.

Ústavní péče

Od roku 1991 je klientka opakovaně hospitalizována v psychiatrických léčebnách. Do dnešní doby absolvovala 17 psychiatrických pobytů. Není umístěná v žádném pobytovém zařízení, žije po celou dobu v nájemním bytě.

Způsobilost k právním úkonům

Z podnětu soudu, u kterého bylo vedeno řízení o výchově a výživě nezletilých dětí, bylo zahájeno řízení o způsobilosti k právním úkonům. V roce 2000 byla klientka omezená ve způsobilosti k právním úkonům s ohledem na hospodaření s finančními prostředky, zajištění výchovy a péče svých dětí a navazování trvalých pracovních vztahů. Opatrovníkem bylo ustanoveno město Bohumín.

Při hledání vhodné osoby byla oslovená matka i nevlastní bratr klientky. Matka klientky se k soudu osobně nedostavila, avšak na základě dopisu soud shledal objektivní příčiny, kterými je neuspokojivý zdravotní stav. Matka klientky má implantován kardiostimulátor, trpí onemocněním ledvin a páteře. Svůj zdravotní stav dokládá potvrzením lékaře a jeho nedoporučením k převzetí funkce opatrovníka. Rovněž nevlastní bratr klientky zaslal soudu své odmítnutí funkce opatrovníka písemně s

odůvodněním, že má jako řidič tramvaje velmi vyčerpávající fyzické i psychické zaměstnání.

V době ustanovování opatrovníka klientce byly nejstarší děti nezletilé. V průběhu výkonu funkce opatrovníka veřejným opatrovníkem, byly po dosažení zletilosti obě děti osloveny, z dotazem na změnu opatrovníka na osobu blízkou. Mladší z dětí, dcera, velmi kategoricky opatrovnictví odmítla. Po celou dobu velmi rozhořčeně popisovala dobu strávenou v dětském domově, z nějž obviňovala právě klientku, svou matku. Syn klientky si po podrobném popisu výkonu funkce, vzal čas na rozmýšlenou. Zvažoval, zda by opatrovnictví zvládl, když byl v té době nezaměstnaný a zaobíral se i možnostmi práce v zahraničí. Ke změně opatrovníka se však nikdy neodhodlal.

Případ č.3

Osobní a zdravotní anamnéza

Klientem je muž, padesátpět let, dvakrát rozvedený, ze vztahu a manželství má 4 děti. Vyrůstal v rodině se starším bratrem. S ohledem na skutečnost, že onemocnění, které bylo klientovi diagnostikováno je onemocněním dědičným, je pravděpodobné, že nemoci trpěl již od dětství. V roce 2002 byla u klienta diagnostikována Huntingtonova choroba.

Rodinná anamnéza

Klient strávil dětství v úplné rodině. Když matka onemocněla, pravděpodobně Huntingtonovou chorobou, rodiče se rozvedli. Oba sourozenci byli svěřeni do péče otce. Rozvoj v péči otce nebyl příliš příznivý, během dospívání obou synů otec velmi často střídal partnerky. Matka spáchala sebevraždu. Klient byl dvakrát ženatý, obě manželství skončily rozvodem. V obou případech byla příčinou rozvodu klientova agrese, násilnické chování, zadlužování.

Profesní anamnéza

Klient se vyučil pokrývačem. Profesi se však neživil, začal pracovat jako dělník v železárnách. Po roce 1989 se stal nezaměstnaným. V roce 2003 byl uznán plně invalidním.

Ústavní péče

Od roku 2001 je klient opakovaně, ale vždy dlouhodobě, hospitalizován v psychiatrické léčebně. Právě při hospitalizaci byla stanovená diagnóza onemocnění. Projevy choroby u klienta jsou nejen psychické ale rovněž neurologické. Během posledního pobytu bylo souběžně zajišťováno umístění klienta do pobytového zařízení - domova se zvláštním režimem. Od roku 2008 je umístěn v pobytovém zařízení. Za dobu pobytu je ještě do současnosti 4x hospitalizován. V zařízení, přestože je pravidelně medikován, se stále chová agresivně.

Způsobilost k právním úkonům

Z podnětu psychiatrické léčebny bylo zahájeno řízení o způsobilosti k právním úkonům. Opatrovníkem je ustanoveno město Bohumín.

Při hledání vhodné osoby bylo hledáno v okruhu dětí klienta a taktéž přicházel v úvahu otec klienta. Ten jako první odmítl opatrovnictví s odkazem na svůj věk. Rovněž vztahy mezi oběma muži nebyly dobré a kontakty omezené. Všechny děti byly v době ustanovování opatrovníka již zletilé. Žádné z nich však tuto funkci nepřijalo. V důvodech se téměř shodovaly: otec je opustil v dětství, nemají k němu citovou vazbu a vzpomínky, které na otce mají, jsou zpravidla negativní. Nejmladší z klientových dětí jako důvod navíc uvedlo, že pečuje o babičku (matku své matky) a skloubit tuto péči s náročnou péčí o svého otce by nezvládlo.

Případ č.4

Osobní a zdravotní anamnéza

Muž, třicet osm let, rozvedený, bezdětný. Narodil se a vyrůstal v úplné rodině, jako mladší o 15 let ze dvou dětí. Jeho vývoj probíhal bez komplikací.

Koncem 90. let se stává závislým na alkoholu, těžce prosazuje svou homosexuální orientaci a v roce 2006 je mu diagnostikována smíšená porucha osobnosti.

Rodinná anamnéza

Klient byl vychováván biologickými rodiči. Měl staršího bratra, který ve věku 38 let spáchal sebevraždu skokem z výšky. Tři roky poté umírá klientův otec na onkologické onemocnění. Otec klienta se nikdy nevyrovnal s homosexuální orientací syna a on sám se ve snaze "být normální" oženil. Po dvou letech se však manželství rozpadlo. Po rozvodu bydlel sám v bytě, avšak byl několikrát vykraden, uzavřel několik nevýhodných půjček. Vrátil se do bytu matky, kde žije dosud.

Od roku 2003 pobírá invalidní důchod.

Profesní anamnéza

Klient vystudoval střední odborné učiliště s maturitou. Po vyučení pracoval na železnici, pak jako dělník. Od roku 1999 je v evidenci úřadu práce.

Ústavní péče

Celkem 30krát byl hospitalizován v psychiatrické léčebně. Každoročně se několikrát vrací k hospitalizaci v depresivních stavech, opakovaně se v suicidálním úmyslu předávkovává léky, opakovaně podstupuje odvykací léčbu závislosti, dostavily se rovněž epileptické záchvaty. Není schopen akceptovat režimové požadavky léčby, nechává se propouštět z léčení proti radě lékaře. Z ústavní léčby se vždy vrací do domácího prostředí.

Způsobilost k právním úkonům

Návrh na změnu způsobilosti podává matka v roce 2006, která souhlasí také s ustanovením do funkce opatrovníka. U jednání však uvádí, že si vše rozmyslela a s odkazem na svůj zdravotní stav (onemocnění pohybového aparátu a onkologické onemocnění) funkci odmítá. Jako další důvod uvádí, že syna nezvládá, dochází mezi nimi k hádkám i fyzickým napadením. Při hledání dalších vhodných fyzických osob do funkce opatrovníka matka klienta nikoho nenavrhuje, sám klient navrhuje dva své známé. Výsledkem soudu je však zjištěno, že první osobou je partner klienta, se kterým se znají poměrně krátkou dobu a neudržují intenzivní kontakt a druhá osoba je klientovým spolupacientem z psychiatrické léčebny.

V roce 2008 je tak do funkce opatrovníka ustanoveno město Bohumín.

Případ č.5

Osobní a zdravotní anamnéza

Klientkou je žena sedmdesátšest let, rozvedená, měla jedno dítě. Narodila se v úplné rodině, měla mladšího sourozence. Narodila se zcela zdráva, bez postižení, její vývoj probíhal dobře. Ve věku třicet let začala požívat alkoholické nápoje, jejichž nadužívání vedlo k alkoholové demenci.

Rodinná anamnéza

Klientka vyrůstala v úplné rodině spolu s mladším bratrem. Po dosažení zletilosti se vdala a porodila syna. Manželství však nebylo harmonické a skončilo rozvodem. Syn klientky byl vychováván v rodině matky klientky, když tato o něj neměla zájem.

Profesní anamnéza

Klientka měla během základní školy dobrý prospěch. Získala středoškolské vzdělání ekonomického směru. Pracovala ve skladu jako vedoucí výdeje. Poté byla uznána plně invalidní.

Ústavní péče

Od roku 1976 byla opakovaně hospitalizována na protialkoholním oddělení psychiatrické léčebny, ale po prodělané léčbě vždy recidivovala, takže léčba byla bezvýsledná. Nikdy nebyla ani v současnosti není umístěná v pobytovém zařízení. Žije ve svém rodinném domku v okrajové části města, kdy má menší hospodářství.

Způsobilost k právním úkonům

V roce 1986 je z podnětu psychiatrické léčebny zahájeno řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům. Opatrovníkem byla ustanovená matka klientky. V roce 1997 žádá opatrovník o změnu a to z důvodu utrpěného těžkého úrazu - po operaci mozku. Jako vhodná osoba byl do funkce opatrovníka doporučen syn klientky. Ten však funkci odmítl a jako důvody uvedl velkou vzdálenost od opatrovnice (žije v Čechách) a také absenci citové vazby s matkou, když jej de facto vychovávala babička, jelikož matka pila.

Opatrovníkem bylo ustanoveno město Bohumín.

Případ č.6

Osobní a zdravotní anamnéza

Klientkou je šedesátisedmiletá žena, rozvedená, která vychovala jednoho syna. Narodila se v úplné rodině, její vývoj byl příznivý. Po dvou letech přibyl do rodiny mladší bratr. Ve věku padesáti let se její chování změnilo, začala se chovat neúnosně, nepřiléhavě. Po návštěvách psychiatrické ambulance jí byla diagnostikována organická porucha s bludy.

Rodinná anamnéza

Klientka vyrůstala v harmonické rodině spolu s mladším bratrem. Vdala se, porodila syna, avšak z důvodu neshod, bylo manželství rozvedeno. Klientka zůstává bydle v bytě, který měli společně s manželem. Když syn dospěje a zemře klientčin otec, žije ve společné domácnosti s matkou, o kterou pečuje,

a u které je diagnostikována paranoidní schizofrenie. Po úmrtí matky, v psychiatrické léčebně, zůstává v bytě sama. Z posudku odborného znalce vyplývá, že v rodině je četná zátěž, když u matky, tety i bratra je stanoveno schizofrenní onemocnění.

Profesní anamnéza

Klientka po absolvování základní školy pokračuje ve středoškolském vzdělání a při zaměstnání již v dospělosti studuje vysokou školu ekonomického směru. Po maturitě nastupuje do železáren jako účetní. Poté mění zaměstnání a odchází k českým drahám, odkud je, před invalidizací v roce 1999, pro nepřiléhavé chování propuštěna.

Ústavní péče

V péči psychiatrické ambulance je od roku 1997, kam je přivezená synem z důvodu změn v chování. Odmítá synovy návštěvy, hromadí věci i odpadky v bytě, dochází ke konfliktům se sousedy. Po obvinění sousedů z únosu dítěte je, kdy tito podávají trestní oznámení, odvezená za asistence policie do psychiatrické léčebny. Od roku 2003 je opakovaně hospitalizována, dosud 10x. Po návratech z léčebny nedodrhuje pravidelnou ambulanci léčbu, co má za následek návraty do léčebny.

Způsobilost k právním úkonům

V roce 2003 podává syn návrh k soudu na zbavení způsobilosti k právním úkonům. V následujícím roce je zcela zbavená způsobilosti a je hledána vhodná osoba do funkce opatrovníka. Vhodnou osobou se jeví syn, se kterým klientka udržuje četné kontakty, avšak ten funkci odmítá. Z jeho vyjádření vyplývá, že ke své matce má velmi silnou citovou vazbu, která by se skutečností návrhu a opatrovnictví, narušila. Domnívá se, že by novým postavením vztah utrpěl. Chce i nadále být pro matku pouze synem, nikoliv opatrovníkem. Do funkce je tedy z důvodu neexistence žádné jiné osoby ustanoveno město Bohumín. Klientka opakovaně podává žádosti o navrácení způsobilosti. V roce 2008 dochází ke změně, soud klientku pouze

omezuje ve způsobilosti k právním úkonům. Opatrovníkem zůstává i nadále město.

Případ č 7

Osobní a zdravotní anamnéza

Klientkou je žena ve věku padesát pět let. Narodila se do úplné rodiny, má dva sourozence. Rodiče oba pracovali. Rodina bydlela v rodinném domku společně s rodiči matky. Rodinné prostředí bylo zdravé, děti řádně navštěvovaly školu. Ve věku 36 let byla klientka obětí požáru, v jehož důsledku došlo k rozvoji psychického onemocnění - schizofrenie.

Rodinná anamnéza

Po sňatku se klientka přestěhovala do rodinného domu rodičů manžela. Po narození první dcery záhy znovu otěhotněla a do 2 let porodila druhou dceru. Do zaměstnání nikdy nenastoupila a starala se o děti, domácnost a rodiče manžela. Rodina postavila vlastní rodinný dům, do kterého se s dětmi přestěhovala. Rodině se narodilo ještě třetí dítě. V roce 1992 propukl v rodinném domu požár, při kterém vzplála propanbutanová lahev, která zásobovala plynem kuchyňský sporák. Klientka, ve snaze zachránit rodinný majetek, hořící lahev vynesla z domu. V důsledku toho utrpěla velmi vážné popáleniny na obou rukou, krku a v obličeji. Její stav si vyžádal dlouhodobou léčbu na popáleninovém centru. Po tomto úrazu zůstalo významné zdravotní postižení a to: zohavení v obličeji, zjizvení krku a hlavně postižení obou horních končetin – uhořelé prsty, zjizvení a významná disfunkčnost. Dalším postižením které se v důsledku úrazu u klientky projevilo byl rozvoj duševního onemocnění – schizofrenie.

Dlouhodobé léčení na popáleninovém centru a posléze kompenzace jejího duševního stavu v psychiatrické léčebně vedlo k rozpadu rodiny. Manžel zažádal o rozvod manželství a pořídil si novou rodinu.

Profesní anamnéza

Klientka vychodila 8 tříd základní školy s podprůměrným prospěchem.

Po absolvování ZŠ byla přijata do učebního oboru švadlena. Ve třetím ročníku klientka otěhotněla a učební obor nedokončila z důvodu sňatku a narození prvního dítěte. Po mateřské dovolené již k dokončení studia nenastoupila. Má tedy pouze základní vzdělání.

Ústavní péče

Klientka byla z popáleninového centra přeložena do psychiatrické léčebny. Po propuštění byla nucena vyhledat ubytování v Azylovém domě v Ostravě, jelikož ji rodina odmítla přijmout. V tomto zařízení prožila 6,5 roku. Od červenci roku 1999, kdy byla přijata do pobytového zařízení se zvláštním režimem je doposud jeho klientkou. Od konce roku 2010 je uživatelkou služby Chráněného bydlení.

Způsobilost k právním úkonům

Na základě dlouhodobého léčebného pobytu v psychiatrické léčebně byla na jejich návrh zcela zbavena způsobilosti k právním úkonům. Toto zbavení proběhlo v roce 1993. Opatrovníkem byl určen městský obvod, jelikož se rodina s klientkou nestýkala a nejevila o ni žádný zájem. Po přijetí do pobytového zařízení bylo opatrovnictví soudem převedeno na tuto organizaci v roce 2000. V roce 2007 vchází v platnost zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách, na jehož základě pobytové zařízení žádá soud o změnu opatrovníka pro střet zájmů. Zařízení jako nového opatrovníka navrhuje starší dceru klientky, jelikož v poslední době se vztahy mezi ní a matkou pomalu napravují a jsou spolu v písemném a občasném telefonickém styku. Dcera však opatrovnictví matky, se kterou se dlouhá léta nestýkala, odmítá vykonávat, jelikož se necítí kompetentní rozhodovat o jejích záležitostech a nechce si způsobit nepříjemnosti se zbytkem rodiny, který se s klientkou nadále nestýká. Proto je do této funkce určeno město Bohumín.

Případ č.8

Osobní a zdravotní anamnéza

Klientem je muž ve věku šedesátijedna let. Narodil jako druhé dítě v rodině. Bydlel s rodiči a starším bratrem v rodinném domě. Byl problémovým dítětem u kterého se projevovaly poruchy chování. V dospělosti propadá alkoholismu, který u něj ústí v paranoidní schizofrenii.

Rodinná anamnéza

Klient odchází z primární rodiny, se kterou má nadále problematické vztahy, vycházející z jeho způsobu života. Rodiče jej jistou dobu podporují, ale po mnoha negativních zkušenostech mu již odmítají poskytovat finanční podporu a zázemí. Bratr s klientem zcela přerušuje styky. Klient se nikdy neoženil, nenavazuje partnerské vztahy a nemá děti.

Profesní anamnéza

Klient vychodil základní školu a s problémy absolvoval hornické učiliště. Po jeho absolvování nastoupil jako horník do dolu. Již v té době začíná mít problémy se zákonem, je několikrát ve výkonu trestu za krádeže, příživnictví (trestný čin v době komunistického režimu, spočívající v porušení povinnosti pracovat), výtržnictví a násilné trestné činy. Právě ve výkonu trestu je u něj diagnostikováno duševní onemocnění trvalého charakteru. Ve výkonu trestu dodržuje léčebný režim a jeho nemoc je pod kontrolou. Po propuštění z výkonu trestu léčebný režim přestane dodržovat, pije alkohol a propadá atakům nemoci.

Ústavní péče

V době, kdy zcela propadá alkoholismu jej ataky neléčené paranoidní schizofrenie přivádějí k dlouhodobým pobytům v psychiatrické léčebně. Roce 1992 je z jednoho z dlouhodobých pobytů v psychiatrické léčebně umístěn do pobytového zařízení se zvláštním režimem, kde je dosud.

Způsobilost k právním úkonům

Pobytové zařízení, na základě prohlubující se duševní nemoci a degradaci psychických schopností alkoholem, zažádá ve roce 1995 o zbavení způsobilosti k právním úkonům. Na popud zařízení se rodina začíná o klienta opět zajímat. Matka je tou dobou už po smrti a otec žije v pobytovém zařízení pro seniory. Jsou spolu v písemném styku a klient otce občas navštěvuje. Bratr se s klientem nadále odmítá stýkat a nesouhlasí ani s tím, aby se stýkal s otcem. Do funkce opatrovníka je navržen otec klienta. Otec však funkci opatrovníka vzhledem ke svému věku odmítá a funkcí je pověřeno pobytové zařízení.

V roce 2007 vchází v platnost zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách, na jehož základě pobytové zařízení žádá soud o změnu opatrovníka pro střet zájmů.

Pobytové zařízení jako nového opatrovníka navrhuje bratra klienta, se kterým dochází k částečné nápravě vztahů a bratr klienta několikrát v zařízení navštíví.

Při soudním jednání o určení opatrovnictví bratr klienta funkci odmítá s odůvodněním, že nikdy s bratrem neměli dobré vztahy a on nechce být odpovědný za jeho právní záležitosti, jelikož neví, jestli jejich vztahy budou pokračovat či nikoli. Klient totiž v důsledku svého zhoršujícího se zdravotního stavu projevuje vůči bratrovi značnou agresivitu.

Proto je do této funkce určeno město Bohumín.

Případ č.9

Osobní a zdravotní anamnéza

Klientkou je šedesátiletá žena. Pochází z neúplné rodiny. Byla vychovávána v rodině svého otce prarodiči, jelikož její matka po jejím narození spáchala sebevraždu. Pravděpodobnou příčinou byla laktační psychóza nebo propuknuvší psychická nemoc. O matce se v rodině nikdy nemluvilo a klientka o ní do své dospělosti nic konkrétního nevěděla. Byla vychovávána úzkostlivou babičkou a přísným otcem, který ji vedl k naprosté poslušnosti a

přísné kázni. V dětství byla klientka zdravá bez známek psychických obtíží. Tyto přicházejí s pubertou a klientka je několikrát hospitalizována v psychiatrické léčebně. V dospělosti je u ní diagnostikována schizofrenie.

Rodinná anamnéza

Klientka po odstěhování se z primární rodiny navazuje vztah a vstupuje do manželství, ze kterého se narodí dvě děti. Po jejich narození trpí občasnými psychickými problémy, má stanovenou diagnózu - schizofrenie. Léčí se ambulantně a rodina ji plně podporuje. Občasný větší atak nemoci je nutno stabilizovat pobytem v psychiatrické léčebně. Při jednom z dlouhodobějších pobytů v léčebně, kterému předcházely větší problémy vycházející z diagnózy, požádá manžel klientky o rozvod manželství. Tomuto kroku ze strany manžela dochází po dlouholetých a opakovaných problémech. Obě děti po rozvodu manželství zůstávají s otcem.

Profesní anamnéza

Klientka absolvuje základní školu a vyučí se prodavačkou. Po absolvování učebního oboru nastupuje jako prodavačka metráže v obchodním domě. Odchází z rodiny otce a stěhuje se na ubytovnu. V té době její psychické problémy ustupují a stav se stabilizuje.

Ústavní péče

Od doby dospívání je klientka opakovaně hospitalizována v psychiatrické léčebně. V roce 1994 se stává klientkou pobytového zařízení se zvláštním režimem a od roku 2010 užívá služby chráněného bydlení. Děti se s klientkou nadále stýkají, navštěvují ji a po osamostatnění se si ji berou k sobě domů na návštěvy, tráví u nich svátky a dovolené.

Způsobilost k právním úkonům

V důsledku zhoršujícího se psychického stavu klientky a po dohodě s dětmi klientky podává pobytové zařízení návrh o zbavení způsobilosti k právním úkonům. Okresní soud v roce 1998 návrhu vyhoví. Opatrovníkem je navržena dcera klientky. Ta však sama začíná mít psychické problémy a funkci odmítá z důvodu své léčby. Syn klientky taktéž funkci odmítá, jelikož jeho manželka s výkonem funkce nesouhlasí. Opatrovníkem je ustanoveno pobytové zařízení. V roce 2007 vchází v platnost zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách, na jehož základě zařízení žádá soud o změnu opatrovníka pro střet zájmů. Pobytové zařízení jako nového opatrovníka navrhuje opět děti klientky. Ani jedno z nich však funkci nechce přijmout, ačkoli se nadále s matkou stýkají, pomáhají jí, berou si ji k sobě domů. Důvod svého odmítnutí nesdělují.

Proto je do této funkce určeno město Bohumín.

Případ č.10

Osobní a zdravotní anamnéza

Čtyřicetiletá žena se narodila jako druhé dítě v rodině. Již v raném dětství je u ní diagnostikováno střední mentální postižení, ke kterému se časem přidruží duševní onemocnění – schizofrenie. Schizofrenie je taktéž diagnostikována u matky klientky.

Rodinná anamnéza

Klientka je od věku 8 let umístěna v zařízení sociální péče a rodina s ní udržuje pravidelný kontakt. Matka je léčena na paranoidní schizofrenii a je opakovaně hospitalizována v psychiatrické léčebně. Sestra vyrůstá u prarodičů a s klientkou se pravidelně stýká. Klientka je svobodná, bezdětná.

Profesní anamnéza

Klientka je zařazena jako nevzdělatelné dítě a v zařízení, kde je umístěná, vychodí tři třídy pomocné školy, kde se naučí sotva psát a číst. Dalším vzděláváním nikdy neprošla.

Ústavní péče

Ve věku 8 let je klientka umístěná v zařízení pro mentálně retardované děti, kde žije do věku 18 let, kdy musí zařízení opustit. V roce 2007 nastupuje do pobytového zařízení.

Způsobilost k právním úkonům

Ihned po dosažení zletilosti je na základě návrhu sestry klientka zbavena způsobilosti k právním úkonům. Opatrovníkem se stává sestra. Přibližně ve stejné době je zbavena způsobilosti k právním úkonům i matka klientky. Opatrovníkem je také určena sestra klientky.

Po umístění do pobytového zařízení navrhuje sestra u okresního soudu změnu opatrovníka na toto zařízení z důvodu vzdálenosti bydliště od zařízení, vlastní vytiženosti se studiem a taktéž z toho důvodu, že funkci opatrovníka vykonává i matce, která není umístěna v žádném sociálním zařízení a ona se o ní stará. Pobytové zařízení funkci odmítá přijmout z důvodu střetu zájmů.

Proto je do této funkce určeno město Bohumín.

Případ č.11

Osobní a zdravotní anamnéza

Klient čtyřicetjedna let, vyrostl v neúplné rodině, kde se narodí jako druhé dítě. Má staršího bratra. U obou dětí se v době školní docházky začínají projevovat výchovné a vzdělávací problémy, které u mladšího z nich vyvrcholí přeřazením do zvláštní školy. Ve věku 13 let je u něj diagnostikována paranoidní schizofrenie

Rodinná anamnéza

Klient žije v bytě s matkou, která se o něj stará. Bratr se z bytu odstěhuje a pořizuje si vlastní rodinu. Rovněž u něj se projevují mírné psychické problémy, které zvládá ambulantní léčbou. Časem matka přestává péči zvládat, kvůli svému zhoršujícímu se zdravotnímu stavu. U klienta se začíná projevovat i sexuální deviace – exhibicionismus a sousedé z domu, ve kterém s matkou žijí, si na něj neustále stěžují a několikrát je na něj zavolána policie.

Profesní anamnéza

Klient navštěvuje zvláštní školu, kterou ukončí po 8 třídě, přičemž 6 a 8 ročník opakuje. Po absolvování zvláštní školy nepokračuje ve vzdělávání. a ve věku 18 let je mu vyměřen invalidní důchod na diagnózu paranoidní schizofrenie. Nikdy nepracuje.

Ústavní péče

Klient je několikrát dlouhodobě hospitalizován v psychiatrické léčebně. Jeho hospitalizace dosahují až 6 měsíců, vrací se vždy k matce, kde po nějaké době opět dochází k psychické dekompenzaci s následnou hospitalizací.

Způsobilost k právním úkonům

Při dalším dlouhodobém pobytu v psychiatrické léčebně je léčebnou podán podnět ke zbavení způsobilosti právním úkonům. Rozsudek vydává okresní soud na podzim roku 2004. Před vydáním usnesení o ustanovení opatrovníka umírá matka klienta, která, i přes svůj špatný zdravotní stav, byla ochotna tuto funkci vykonávat. Jelikož klient není schopen žít v bytě sám je rozhodnuto o jeho umístění do pobytového zařízení. Bratr klienta je osloven s žádostí o vykonávání funkce opatrovníka a původně vykonávání této funkce slibuje. Při soudním jednání o ustanovení opatrovníka klientovi však funkci odmítá s odůvodněním, že má svou rodinu a není schopen se starat ještě o záležitosti svého bratra. Udává, že bratr jej neustále žádá, aby

si jej vzal k sobě domů, že v zařízení být nechce a to on nemůže udělat s ohledem na svou rodinu. Kdyby se uvolil funkci vykonávat, nebyl by schopen bratrovi vysvětlit, že není možné, aby u něj bydlel.

Do funkce veřejného opatrovníka je určeno město Bohumín.

Případ č.12

Osobní a zdravotní anamnéza

Klientkou je žena ve věku padesátišesti let. Narodila se v sociálně slabé rodině. Od dětství se u ní projevovalo duševní onemocnění, které však nebylo nijak léčeno a dítě bylo týrané a zanedbávané. Jako výchozí diagnóza je klientce stanovená schizofrenie.

Rodinná anamnéza

Ve věku 8 let byla klientka z rodiny odebrána a umístěna do speciálního ústavu pro zdravotně postižené děti. Otec byl alkoholik a matka se živila příležitostnou prací. Příbuzní (sestra matky) se o klientku nebyli schopni postarat z toho důvodu, že sami měli malé děti a byli zaměstnaní.

Profesní anamnéza

Klientka nikdy nechodila do školy, byla označena za nevzdělavatelnou. Je negramotná.

Ústavní péče

V zařízení pro mládež byla umístěna do věku 18 let a poté byla přemístěna do pobytového zařízení se zvláštním režimem.

Způsobilost k právním úkonům

Ihned po dosažení zletilosti byl původním zařízením podán návrh na zbavení způsobilosti právním úkonům. Opatrovníkem bylo ustanoveno pobytové zařízení, které funkci vykonávalo dlouhá léta.

Sestra matky – teta klientky ji občas v zařízení navštěvuje. Zdravotní stav klientky se však postupem času zhoršuje do té míry, že se stává dezorientovaná časem, místem i osobou a svou tetu zcela přestává poznávat. Proto návštěvy ustávají a teta se pouze občas informuje o stavu své neteře telefonicky.

V roce 2007 vchází v platnost zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách, na jehož základě pobytové zařízení žádá okresní soud o změnu opatrovníka pro střet zájmů.

Do funkce je navržena teta klientky. Funkce opatrovníka je jí podrobně vysvětlena sociální pracovníci zařízení a je jí nabídnuta pomoc při jejím vykonávání. Příbuzná však funkci odmítá s tím, že neteř nevnímá svět kolem sebe a je jí jedno, kdo tuto funkci bude vykonávat, přičemž ji by to pouze zbytečně zatížilo.

Proto je do této funkce určeno město Bohumín. Funkci vykonává pověřený pracovník města.

Případ č.13

Osobní a zdravotní anamnéza

Klient - muž, věk čtyřicetčtyři let. Narodil se v úplné rodině a vyrůstal jako jedináček. Jeho vývoj nebyl ničím narušen. V dospělosti se stává závislým na alkoholu a propuká u něj duševní nemoc – schizofrenie.

Rodinná anamnéza

V roce 1991 se klient žení a zakládá vlastní rodinu. Rodina funguje a narodí se dvě děti. Klient však začíná mít problémy s alkoholem, které působí rozkol v rodině a dochází k domácímu násilí. Po napadení manželky i dětí je několikrát zadržen policií a odvezen na záchytnou protialkoholní stanici. Rodina se rozpadá a klient odchází na ubytovnu v místě bydliště, kde nadále konzumuje alkohol a nedodržíje ambulantní psychiatrickou léčbu. Rodina se s ním odmítá stýkat.

Tento stav se podepisuje jak na jeho fyzickém stavu, kde dochází k selhávání životně důležitých orgánů, tak na jeho sociální situaci. Z ubytovny je propuštěn a nemá kam jít.

Profesní anamnéza

Absolvoval základní školu, po které navštěvoval střední odborné učiliště, obor zámečnický. Toto úspěšně ukončil. Po vyučení pracoval jako dělník v několika průmyslových závodech v místě bydliště a jeho okolí.

Ústavní péče

Klient má soudně nařízenou protialkoholní léčbu, která se však málo účinkem. Následkem toho jsou dlouhodobé pobyty v psychiatrické léčebně, kde kompenzují jeho psychický stav a léčí alkoholismus.

Je rozhodnuto o jeho umístění do pobytového zařízení se zvláštním režimem. Klient systematicky porušuje režim zařízení, pije na vycházkách, vrací se do zařízení opilý a ohrožuje ostatní klienty i personál

Způsobilost k právním úkonům

Na základě návrhu pobytového zařízení je požádáno o zbavení způsobilosti k právním úkonům. Okresní soud klienta zbavuje způsobilosti k právním úkonům a opatrovníkem ustanovuje pobytové zařízení, jelikož rodiče již nežijí a děti ještě nejsou plnoleté. Bývalá manželka funkci zcela odmítá.

V roce 2007 vchází v platnost zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách, na jehož základě pobytové zařízení žádá okresní soud o změnu opatrovníka pro střet zájmů. Pobytové zařízení jako nového opatrovníka navrhuje již plnoletého syna klienta. Syn se v té době s otcem stýká zřídka, spíše v rámci svátků, narozenin a podobně. Funkci však odmítá s tím, že na otce má z dětství velmi špatné vzpomínky a nechce se s otcem stýkat častěji než tomu je doposud. Proto je do funkce opatrovníka určeno město Bohumín.

Případ č.14

Osobní a zdravotní anamnéza

Klientkou je šedesátidevítiletá žena. Narodila se v úplné rodině, měla starší sestru. Byla zdravá, její vývoj probíhal příznivě. Se starší sestrou měla dobrý vztah. V dospělosti příležitostně požívala alkoholické nápoje, což vedlo ve středním věku k nadměrnému požívání, které vyústilo v psychické onemocnění - schizofrenii.

Rodinná anamnéza

Po dosažení dospělosti založila klientka vlastní rodinu a narodil se jí syn. Spolu s manželem a synem žili v družstevním bytě. Po smrti manžela se klientčiny problémy s alkoholem stupňovaly. Začala navazovat vztahy s muži, kteří rovněž požívali alkohol, pozývala je domů, což mělo za následek nejen stížnosti sousedů, ale pošramocení vztahů se synem. Často mezi nimi docházelo ke slovnímu i fyzickému napadání. Když se syn oženil, do společné domácnosti se přistěhovala snacha a záhy se mladá rodina rozrostla i o dítě. Neshody doprovázené alkoholem byly téměř na denním pořádku.

Profesní anamnéza

Klientka se po základní škole vyučila pro dělnickou profesi a po celý aktivní život pracovala v továrně jako dělnice.

Ústavní péče

Z důvodu narušování soužití pod vlivem alkoholu, se klientka opakovaně ocitla v léčení psychiatrické léčebny, kde se podrobovala protialkoholní léčbě. Po návratu domů však režim znovu porušovala a do léčebny se vracela. Klientka žije dosud ve svém družstevním bytě, který si pořídili spolu s manželem.

Způsobilost k právním úkonům

Při jednom z pobytu v psychiatrické léčebně, tato podává podnět ke zbavení způsobilosti k právním úkonům. Rozsudkem okresního soudu byla klientka v roce 1999 způsobilosti zbavená. Na základě sdělení městského úřadu byla do funkce opatrovníka doporučena snacha klientky, která o funkci projevila zájem. Po dvou letech však žádá okresní soud o uvolnění z funkce, jelikož její manželství se synem klientky se rozpadlo, ona společnou domácnost opustila a bývalý manžel jí brání ve vstupu do domácnosti. Nemůže proto svou funkci vykonávat řádně. Soud její žádosti vyhoví. Do funkce je navržen syn klientky. Ten však u soudního jednání funkci odmítá s tím, že jeho vztah s matkou je velmi konfliktní a odvolává se na svou prudkou povahu. Vzhledem k tomu, že již není nalezená žádná jiná vhodná osoba do funkce opatrovníka (sestra klientky již zemřela), výkon funkce spadá na město Bohumín jako veřejného opatrovníka.

6.1 Diskuze

V empirické části jsem prostřednictvím 14 kazuistik popsala spektrum důvodů odmítnutí funkce stálého opatrovníka osobou blízkou osobě zbavené nebo omezené ve způsobilosti k právním úkonům. Opatrovance jsem si na pomocném archu rozdělila do 4 skupin s ohledem na typ postižení:

schizofrenie	10 opatrovanců
poruchy (porucha osobnosti a organická porucha s bludy)	2 opatrovanci
Huntingtonova ch.	1 opatrovanec
alkoholová demence	1 opatrovanec

Napříč jednotlivými diagnózami jsem zjišťovala výskyt agrese u opatrovanců, přehled blízkých osob v době rozhodování o osobě opatrovníka a důvody odmítnutí funkce.

Zjistila jsem, že u 4 opatrovanců s onemocněním schizofrenie se projevovala agrese. U všech 14 opatrovanců byli v době hledání vhodné osoby do funkce opatrovníka k dispozici jak rodiče tak děti opatrovanců. U osob s onemocněním schizofrenie byli navíc další příbuzní. Pro důvod věku a zdravotního stavu odmítli funkci opatrovníka vždy rodiče. Nejčastějším důvodem, pro který soud neustanovil osobu blízkou opatrovníkem, byly negativní vztahy fyzické osoby směrem k opatrovanci. Dalším důvodem odmítnutí opatrovnictví bylo nezvládnutí péče, ať už z důvodu péče o jinou osobu, vzdálenosti mezi opatrovancem a osobou blízkou nebo pracovního vytížení. Všechny vyjmenované důvody je možno nalézt napříč všemi postizenými. V jedné kauze bylo jako důvod odmítnutí uvedeno sdělení, že vzhledem ke zdravotnímu stavu opatrovance, je zcela bezpředmětné, kdo tuto funkci bude zastávat. Pouze u jediného klienta soud netrval na podání konkrétního důvodu a spokojil se jen s odmítnutím.

Na tomto místě mi v mysli vyvstává otázka: budou v okamžiku účinnosti nového občanského zákoníku tyto důvody dostatečně závažné pro soud, aby ustanovil veřejného opatrovníka a nikoliv osobu blízkou?

Závěr

Ve své bakalářské diplomové práci jsem se pokusila dosáhnout dvou cílů, a to ve čtyřech teoretických kapitolách popsat institut zbavení nebo omezení ve způsobilosti k právním úkonům až po ustanovení opatrovníka včetně historického exkurzu a v empirické části podat přehled důvodů, pro které osoby blízké odmítly výkon funkce opatrovníka.

V teoretické části vycházím z dostupných legislativních zdrojů, ze kterých jsem vybrala ustanovení, na základě kterých je postupováno od podání návrhu nebo podnětu ku zbavení způsobilosti k právním úkonům po vydání rozsudku. S ohledem na dvoufázové řízení, pak následně od hledání vhodné osoby do funkce opatrovníka po vydání usnesení o stálém nebo veřejném opatrovníkovi.

Naše dosavadní právní úprava je příliš obecná a strohá. Vždyť donedávna neexistovaly publikace nebo přednášky zaměřené na téma osob se změnou způsobilosti a výkon funkce opatrovníka. Na mnoha obcích dodnes není k dispozici metodika nebo rukověť, o kterou by se pracovník mohl opřít a která by byla vypracována srozumitelnou formou i pro pracovníka, který nemá odborné právní vzdělání.

Na obci bývá zpravidla jeden pracovník, nejčastěji sociálního odboru, pověřen výkonem funkce veřejného opatrovníka. Pracovník, vykonávající funkci veřejného opatrovníka, nemusí často splňovat kvalifikační předpoklady pro výkon sociálního pracovníka. Takový pracovník je více úředníkem, který vede agendu, ale nelze zde hovořit o sociální práci s využitím jejích metod, poskytování poradenství, provádění sociálního šetření. V mnoha případech se jedná o funkce kumulované a pracovník vykonává funkci opatrovníka několika desítkám opatrovanců.

Doufám, že teoretická část tohoto textu bude přínosem pro náročnou práci veřejného opatrovníkem, že najde své využití jako stručný návod. Mohla by také být zdrojem základních informací osobám, které se chtějí v problematice opatrovnictví zorientovat.

V empirické části vycházím ze spisových dokumentací jednotlivých opatrovanců. Zjišťuji, že podklady, se kterými veřejný opatrovník pracuje a které má k dispozici, jsou často velmi omezené. Největší problém vidím u opatrovanců, u kterých nemá možnost obec být tzv. od začátku - od podání návrhu, kdy by obec již mohla být účastníkem řízení. Došla jsem k závěru, po prostudování rozsudku a usnesení soudu, že soudci a potažmo vyšší soudní úředníci, příliš velké úsilí u výběru opatrovníků nevyvíjejí. Na jejich obranu dodávám, že vycházejí z podkladů obce. Tady se dle mého názoru otevírá pole působnosti pracovníka obce - v tom lepším případě sociálního pracovníka, který by měl při hledání vhodné osoby do funkce opatrovníka využít svých veškerých možností. Pomocí centrálního registru obyvatel důsledně vyhledávat osoby blízké. Pomocí metod sociální práce s případnými opatrovníky pracovat, vysvětlovat, v čem je pozitivní přínos opatrovníka jako fyzické osoby, ujistit o nápomoci a doprovázení při samotném výkonu funkce, nabídnout svou profesionalitu a odborné znalosti. Z rozhovorů s osobami blízkými získat povědomí i o dalších příbuzných či jiných osobách opatrovanci blízkých. Uvědomila jsem si, že by měl být pracovník obce důslednější při vyhledávání a doporučování soudu osob blízkých.

Seznam použité literatury

Marečková, J., Matiaško, M.I.: *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání*. Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-801-7.

Vlček, E., Kadlecová, M., Schelle, K. aj. *Dějiny soukromého práva*. Praha: Nakladatelství Eurolex, 2004. ISBN 80-86432-83-1.

Opatrovnictví a lidská práva v České republice, Mental Disability Advocacy Center, Budapešť: 2007, ISBN 978-963-87395-9-9.

Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Sněmovní tisk č. 362/0 (PSP), Systém ASPI

<http://www.novyobcanskyzakonik.cz/>

Problematika veřejného opatrovnictví. Přednáška § workshop. JUDr. Lidmila Adlerová. Ostrava, 16.3.2012. EDU Agency